

Marek Rutkowski
Wyższa Szkoła Informatyki
i Ekonomii Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Olsztynie

ROZPROWADZANIE
FAŁSZYWEJ MONETY ROSYJSKIEJ
PRZEZ GRUPĘ STAROZAKONNYCH Z OBWODU
BIAŁOSTOCKIEGO W LATACH 20. XIX WIEKU

1. Podłoże działalności menniczo-falszerskiej w Wielkiej Brytanii

Podobnie jak w wieku XVIII Prusy, tak po Kongresie Wiedeńskim to Wielka Brytania stała się miejscem, gdzie fałszowano monety zalewające ziemie polskie. Jeszcze w roku 1821 okazać się miało, iż cesarsko-królewski konsul w Londynie (konstytucyjne Królestwo Polskie nie miało swojej służby dyplomatycznej) donosił o wykryciu w Liverpoolu kilku tysięcy pięcio-, dziesięciogroszówek polskich, jakoby wybitych w Birmingham. Władze Królestwa Polskiego zostały o powyższym poinformowane przez osławionego senatora Nowosilcowa, co skutkowało tym, iż namiestnik carski, generał Józef Zajączek, nakazał Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu wydanie w dniu 4 września 1821 roku reskryptu nr 27 994, w którym ostrzegano obywateli o konieczności dokładnego sprawdzania takich właśnie, będących w obiegu monet¹. Wykryte dość wcześnie i szeroko rozpropagowane przestępstwo nie przyniosło jednak spodziewanych skutków i profitów.

Zjednoczone Królestwo pozostało jednak nadal bazą dla fałszerstw monet mogących zalewać (dawne) polskie ziemie. Smutna ta tradycja, leżąca po części w gestii członków osiemnastowiecznych środowisk starozakonnych

¹ Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego (dalej: DUWM), nr 292 z 1 października 1821 roku, s. 8881-8882. Komisja województwa mazowieckiego, Wydział Skarbowy, reskrypt z 15 września 1821 roku, nr 48 654. O polskich monetach i ich fałszowaniu por. m.in.: *Falszerstwa i naśladownictwa monet*, XI Ogólnopolska Sesja Numizmatyczna w Nowej Soli, Poznań 1998; T. Kałkowski, *Tysiąc lat monety polskiej*, Kraków 1981; J. Kurpiewski, *Falszerstwa monet i banknotów*, Warszawa 1990; J. A. Szwagrzyk, *Pieniądz na ziemiach polskich X-XX w.*, Wrocław 1990; G. Polskoj, *Falszerze pieniądze*, Warszawa 1986.

z pruskich miast: Królewca i Wrocławia, teraz miała się głównie – chociaż nie jedynie – skupić w rękach grup przestępczych ludności żydowskiej, zamieszkującej obszar przyłączonego do Cesarstwa Rosyjskiego w roku 1807 Obwodu Białostockiego. Tym razem nie chodziło też o monety polskie, ale rosyjskie. Pośrednie i bezpośrednie ślady tej działalności odnajdujemy w pismach urzędowych administracji Królestwa Polskiego drugiej połowy lat dwudziestych XIX wieku.

2. Wnioski Wydziału I Rządu Białostockiego o poszukiwanie Starozakonnych z Obwodu oskarżonych o udział w procederze fałszowania monet rosyjskich

Już w końcu zimy roku 1827/1828 pojawiły się pierwsze informacje, iż Starozakonni mieszkańcy Obwodu Białostockiego rozpoczęli sprowadzanie do „Rosji” (oraz jak się miało okazać i Królestwa Polskiego) fałszywej monety carskiej. Wydział I Rządu Obwodu Białostockiego wydał w tym czasie bowiem list gończy za zamieszkałym na stałe w Zabłudowie Starozakonnym Józefem Nochimem (później występującym też w aktach jako: Jecho Nochymowicz). Ów trzydziestoletni wówczas Nochim, czy Nochimowicz, został opisany jako osoba średniego wzrostu, z czarnymi oczami i włosami, z niewielką brodą i bokobrodami, z dużym nosem w pociągłej twarzy. Jako oskarżonego „(...) o przywiezienie fałszywej monety do Państwa Rosyjskiego” władze białostockie, a za nimi administracja wojewódzka Królestwa Polskiego, domagały się usilnie tak od urzędników jak i od obywateli prowadzenia wszechstronnych poszukiwań tej osoby, a w wypadku złapania, dostarczenia jej pod strażą do lokalnych władz obwodowych, czy wojewódzkich².

W dalszej kolejności, wspomniany Wydział I-szy Rządu Obwodu Białostockiego wydał reskrypt nr 3 217 z 23 marca 1828 roku, nakazujący podjęcie śledztwa w sprawie kolejnego Żyda z Zabłudowa, domniemanie zamieszonego w fałszowanie rosyjskiej monety i sprowadzenie jej na teren Imperium Romanowych. Chodziło tu o ściganie i doprowadzenie do organów państwowych zbiegłego z terenu Obwodu Białostockiego mieszkańca Zabłudowa Hersza Gdalewicza Rubinsztaina (w innych aktach występuje on oczywiście jako Hirsz Rubinsztain). Wniosek ten został następnie rozpozschenniony na terenie Królestwa Polskiego przez poszczególne komisje wojewódzkie, co miało o tyle istotne znaczenie, iż dzienniki urzędowe nie tylko czytali obligatoryjnie niejako urzędnicy rządowi, ale i w każdą niedzielę odczytywano je w najważniejszych miejscach zgromadzeń publicznych w miastach Królestwa. Trzydziestopięcioletniego Gdalewicza Rubinsztaina

² DUWM nr 634 z 21 kwietnia 1828 roku, s. 624. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 20 marca 1828 roku, nr 19 090.

opisano wówczas jako: osobę średniego wzrostu, z czarnymi włosami na głowie i brodzie oraz ciemnymi oczyma i kędzierzawymi pejsami³.

Z kolei dnia 15 czerwca 1828 roku tenże sam Wydział I Rządu Obwodu Białostockiego wydał rekrypt nr 7 032, po raz kolejny nawołujący do ścigania zbiegłego z terenu Obwodu Starozakonnego, oskarżonego o fałszowanie i rozprowadzanie monet rosyjskich. Tym razem sprawa dotyczyła Libermanna Szachnera „(...) wraz z innymi Żydami Obwodu Białostockiego o przewiezienie z Anglii do Państwa Rosyjskiego fałszywych pieniędzy podejrzanego (...)”. Jak poprzednio, wniosek władz białostockich został skrupulatnie rozpowszechniony przez administrację Królestwa⁴. W tym wypadku nazwisko Libermanna Szachnera nie będzie jednak występować na liście nadal poszukiwanych latem roku 1830 za to przestępstwo 65 białostockich Starozakonnych, a zatem zapewne został on w okresie pomiędzy czerwcem 1828 a latem roku 1830 schwytany.

Następny odnotowany reskrypt Wydziału I Rządu Obwodu Białostockiego, dotyczący konieczności odnalezienia i dostarczenia do władz administracyjnych kolejnego lokalnego Żyda oskarżonego o rozprowadzanie fałszywych monet carskich odnosił się do mieszkańca Trzciannego: Jankiela Pejsachowicza. Ten dwudziestosiedmioletni Starozakonnny został opisany jako: ciemny blondyn z okrągłą rumianą twarzą i szarymi oczyma, o postawie „chuderlawej” i wzroście rzędu 2 arszynów i 3 werszyków. Po raz pierwszy przy opisie poszukiwanego o rozprowadzanie fałszywych pieniędzy rosyjskich Żyda podano, iż nie umie on czytać i pisać. Wniosek rządu białostockiego został następnie (choć niestety nie w formie dosłownej) przedrukowany w Królestwie Polskim, jak na przykład zrobiła to Komisja Województwa Mazowieckiego, wydając postanowienie z dnia 28 sierpnia 1828 roku⁵. Podobnie jak w wypadku Szachnera, Pejsachowicz nie jest już odnotowany na liście poszukiwanych z roku 1830, a zatem najprawdopodobniej i on został w międzyczasie złapany i poddany stosownej, niezwykle surowej karze.

3. Kontrola Starozakonnych wizujących w Anglii swoje paszporty celem powrotu w granice Imperium Romanowych

W konsekwencji znacznego zaangażowania białostockich Żydów w procedurę przewożenia z Wielkiej Brytanii do Imperium Romanowych

³ DUWM nr 639 z 26 maja 1828 roku, s. 615-616. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 20 kwietnia 1828 roku, nr 25 413.

⁴ DUMM nr 647 z 21 lipca 1828 ROKU, s. 889. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 11 lipca 1828 roku, nr 48 769.

⁵ DUWM nr 657 z 29 września 1828 roku, s. 1184. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 28 sierpnia 1828 roku, nr 59 130.

falszywej monety rosyjskiej, centralne władze administracyjne Królestwa i po części Cesarstwa zaczęły co do zasady podejrzewać każdego powracającego z Wielkiej Brytanii na tereny podległe władzy imperatorskiej Starozakonnego o zaangażowanie w tę przestępczą działalność. W pewnym sensie zadziałała tu oczywiście zasada odpowiedzialności zbiorowej. W konsekwencji domagano się wielokrotnie przesyłania ze stolicy angielskiej przez carskiego przedstawiciela dyplomatycznego wyciągów „(...) z dezygnacji paszportów przez konsulát jeneralny rosyjski w Londynie (...) udzielonych” w odniesieniu do powracających z Wielkiej Brytanii Starozakonnych.

Tak też się i działo szczególnie od wiosny/lata roku 1828, kiedy to Rada Administracyjna otrzymała po raz pierwszy spis udzielonych w okresie trzymiesięcznym (lutego, marca, kwietnia 1828 roku) przez rosyjskiego konsula w Londynie, wizowanych tam dla Starozakonnych – poddanych carskich – paszportów. Po otrzymaniu takiego spisu centralne władze administracyjne Królestwa przekazywały go prewencyjnie dalej – celem publikacji – do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji (KRSWiP). Tak właśnie zrobił prezydujący ówczesnie w Radzie Administracyjnej w roku 1828 książę Ksawery Drucki-Lubecki, który przekazał do KRSWiP listę wizowanych dla lokalnych Starozakonnych paszportów. Lista ta odnosiła się do dwóch mieszkańców Siedlec, jednego Starozakonnego z Łukowa oraz kolejnego żydowskiego „poddanego Rosji, kupca królewieckiego”. W konsekwencji to pismo ministerialne zostało rozesłane do poszczególnych komisji wojewódzkich. Wydany dnia 16 lipca 1828 roku rekrypt Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji nakazywał między innymi Mazowieckiej Komisji Wojewódzkiej „(...) ażeby zarządziła na nich ścisłe baczenie urzędów administracyjno-policyjnych. Jak pisano, wobec zlokalizowania któregoś ze Starozakonnych wracających z Wielkiej Brytanii „(...) ma być zamiar odbytej podróży wybadany, rzeczy i papiery zrewidowane”. Gdyby któryś z wymienionych Starozakonnych został uznany za podejrzanego w sprawie fałszerstwa pieniędzy trzeba go było odesłać do sądu, „(...) stosownie do poprzednich względem podobnych Żydów rozporządzeń”. W konsekwencji Komisja Województwa Mazowieckiego dnia 2 września 1828 roku polecała zwracanie szczególnej uwagi na wymienione osoby, nie tylko przez urzędników wszystkich szczebli, ale i poprzez lokalnych „obywateli”⁶.

Po otrzymaniu przesłanego w dniu 14 września 1828 roku przez prezydującego w Radzie Administracyjnej księcia Druckiego-Lubeckiego kolejnego „wypisu z dezygnacji paszportów przez konsulát jeneralny rosyjski

⁶ DUWM nr 656 z 22 września 1828 roku, s. 1142. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 2 września 1828 roku, nr 63 945.

w Londynie udzielonych”, 29 września 1828 roku KRSWiP wydała kolejne ostrzeżenie o (polskich) Żydach wizujących tam swoje paszporty na powrót do domu. Było ponownie bezsprzecznym, iż traktowano ich jako potencjalnych przestępców.

W pierwszym wypadku podejrzenie mogło być nawet uzasadnione, gdyż dotyczyło Starozakonnego, w odniesieniu do którego „(...) szczególna korespondencja z ministrem finansów [Kankrinem] jest prowadzona”. Być może jednak przyczyną tego zainteresowania był prosty fakt, iż ów pochodzący z Warszawy dwudziestoośmioletni Beniasz Lewkowicz Goldscheider prowadził po prostu swoje interesy i w Londynie i w Petersburgu. Drugi przypadek dotyczył Simona Borszteina, który co prawda otrzymał w Dyrekcji Generalnej Policji Królestwa Polskiego paszport na wyjazd tylko i wyłącznie do Hamburga, ale jednak po drodze (w poszukiwaniu swego wuja – co wydało się podejrzane) zawitał i do Londynu, a następnie udał się do Bristolu. Trzecia osoba to towarzysz wymienionego powyżej Borszteina, Izaak Jakób Flatau.

W konsekwencji zastępujący ministra spraw wewnętrznych Królestwa Tadeusza Mostowskiego, radca stanu Sumiński przedstawił w piśmie do Komisji Województwa Mazowieckiego z końca września roku 1828 owych trzech osobników jako podejrzanych, którzy „(...) mogą być należącymi do liczby tych, którzy z Anglii fałszywą monetę sprowadzają”, nakazując zarazem wyśledzenie ich pobytu i ocenę bieżącego postępowania⁷. Stosując się do tego rozporządzenia, Komisja Województwa Mazowieckiego wydała zatem w dniu 15 października 1828 roku reskrypt nr 76 986, gdzie nakazywano ścisłą kontrolę powracających z Anglii, wymienionych powyżej Starozakonnych⁸. Żaden z tych Starozakonnych nie będzie jednak występował – w podanym poniżej – spisie z 22 kwietnia 1830 roku dotyczącym owych sześćdziesięciu pięciu poszukiwanych domniemyanych fałszerzy z Obwodu Białostockiego.

Z biegiem czasu, obawy zaczęły dotyczyć Starozakonnych, coraz szerzej niejako rozproszonych geograficznie. W dniu 16 listopada 1828 roku Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji wydała reskrypt nr 5 812/733 ostrzegający przed powracającym z Londynu przez Królewiec do Lipawy Starozakonnym Eliaszem Lewin Hertz, który „(...) należec może do bandy Żydów fałszywą monetę z Anglii w kraj rosyjski wprowadzających”. Po otrzymaniu takiego pisma, dnia 27 grudnia 1829 roku Wydział Policji Komisji Województwa Mazowieckiego wydał reskrypt nr 89 732, nakazując

⁷ DUWM nr 662 z 3 listopada 1828 roku, s. 1311-1312.

⁸ DUWM nr 662 z 3 listopada 1828 roku, s. 1311. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 15 października 1828 roku, nr 76 986.

standardowo ewentualne wyśledzenie Hertza, oraz doprowadzenie go do biur lokalnych władz wojewódzkich⁹. Podobnie i dnia 30 października 1829 roku KRSWiP wydała ostrzeżenie o numerze 8 659/676, gdzie zapowiadano możliwy powrót z Anglii pochodzącego z Warszawy Starozakonnego Adama Frey (posiadającego paszport na wyjazd do Sunderland w Anglii, ale wizującego swój dokument podróży w Anglii na powrotną drogę do Hamburga czy przez to miasto). Podobnie jak poprzednio ministerstwo stwierdziło, iż osobnik ten „należeć może do bandy sprowadzających z Anglii fałszywą monetę”¹⁰.

Wreszcie dnia 18 maja 1830 roku Wydział Policji Komisji Województwa Mazowieckiego reskryptem nr 32 117 podał do publicznej wiadomości o uprzednim wizowaniu przez carski konsul generalny w Londynie kolejnych paszportów dla Starozakonnnych, wracających pod władzę moskiewskiego monarchy, którzy mogli być podejrzewani o fałszowanie monet rosyjskich. Byli to: a) pochodzący z Krakowa i tamże powracający dwudziestoletni Jakub Munding Kramarz; b) pochodzący z Warszawy i tam powracający trzydziestoosmioletni Leyzer Gebeide Kuśnierz; c) zamieszkały w Siedlcach i tam wracający Abraham Hochbein Kramarz. Ten ostatni zresztą który pierwotnie uzyskał w Komisji Województwa Podlaskiego paszport na wyjazd tylko do Amsterdamu, a nie do Londynu. Wszyscy oni zostali uznani za podlegających postępowaniu policyjno-administracyjnemu¹¹.

Wcześniej jeszcze, bo dnia 19 listopada 1828 roku, w nawiązaniu do innego reskryptu KRSWiP, Komisja Wojewódzka Mazowieckiego wydała pismo ostrzegające przed Salomonem Horowitzem, powracającym z Anglii do Odessy. Żądano w nim, aby „(...) w razie dostrzeżenia go gdziekolwiek i wykrycia na nim najmniejszego pozoru podejrzenia, bez zwłoki do najbliższego sądu pod ścisłą strażą (...)” go odwołać¹². W tym samym numerze znajdujemy definitywne wyjaśnienie, czy grupa Starozakonnnych zajmowała się tylko transportem do Królestwa Polskiego i na teren Cesarstwa Rosyjskiego fałszywej monety rosyjskiej, czy też zajmowali się oni i jej fałszowaniem. Otóż w spisie postanowień władz wojewódzkich za czarty kwartał roku 1828 znajdujemy wyjaśnienie, iż powyżej podane rozporządzenie doty-

⁹ DUWM nr 674 z 26 stycznia 1829 roku, s. 71. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 27 grudnia 1829 roku, nr 89 735.

¹⁰ DUWM nr 719 z 7 grudnia 1829 roku, s. 2183. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 22 listopada 1829 roku, nr 79 645.

¹¹ DUWM nr 747 z 21 czerwca 1830 roku, s. 749-750. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Policji, reskrypt z 18 maja 1830 roku, nr 32 117.

¹² DUWM nr 670 z 29 XII 1828 roku, s. 1554. Komisja Województwa Mazowieckiego, Wydział Administracyjny, reskrypt z 19 listopada 1828 roku.

czyło „śledztwa Salomona Horowicza, Żyda o należenie do bandy fałszerzy monet podejrzanego” (podkr. – Autora)¹³.

4. Reskrypt Wydziału I Rządu Obwodu Białostockiego z 22 kwietnia 1830 roku zawierający listę poszukiwanych Starozakonnych z Obwodu w związku z fałszowaniem i rozprowadzaniem monet rosyjskich

Ogólna nagonka na powracających z Anglii Starozakonnych nie mogła przecież być przez nich niezauważona. Jak się wydaje, prowodyrzy i główni faktyczni uczestnicy procederu fałszowania monet rosyjskich i sprowadzania ich do Cesarstwa Rosji (i Królestwa Polskiego) podjęli zatem stosowne środki zaradcze – a mianowicie postanowili po prostu zniknąć. Dowodem na swoistą skuteczność tej taktyki jest pismo urzędowe władz białostockich z kwietnia roku 1830, będące w rzeczywistości przyznaniem się do kompletnej prawie klęski w łapaniu i rozbiciu gangu zajmującego się na terenie Obwodu Białostockiego rozprowadzaniem fałszywych monet rosyjskich.

Otóż w dniu 22 kwietnia roku 1830 Wydział I Rządu Obwodu Białostockiego wydał reskrypt nr 4 929, w którym zawarł wykaz „(...) Żydów zbiegłych z Obwodu Białostockiego, zamieszczonych do sprawy o wyprowadzenie z Anglii do Państwa Rosyjskiego fałszywych pieniędzy”. Pismo te otrzymały m.in. władze wojewódzkie na terenie całego Królestwa Polskiego. W ten sposób np. prezes Komisji Województwa Kaliskiego Piwnicki, nakażywał w dniu 28 czerwca 1830 roku podległym mu urzędnikom, aby po ewentualnym wyśledzeniu wskazanych osób dostarczyć je – za pośrednictwem komisarza obwodowego oraz pod odpowiednią strażą – do biura komisji wojewódzkiej; stamtąd mieli oni być odesłani do biur rządu Obwodu Białostockiego¹⁴.

Cały „wykaz Żydów Białostockiego Obwodu, powołanych do sprawy „o wprowadzenie z Anglii do Rosji fałszywej monety, z wysłanych do Anglii, Prus i nie powracających do miejsc swego zamieszkania”, zawierając – jak wskazano powyżej – listę 65 osób, został podzielony zgodnie z miejscem pochodzenia poszukiwanych. Przedstawiając go, w niniejszym artykule zachowano oryginalną kolejność odnotowania podejrzanych, przedstawiając dane w oddzielnych, sporządzonych z godnie z podziałem terytorialnym, tabelach.

Lista poszukiwanych 11 Starozakonnych z miasta Białegostoku wyglądała następująco.

¹³ DUWM nr 670 z 29 XII 1828 roku. Spis rozporządzeń.

¹⁴ Dziennik Urzędowy Województwa Kaliskiego (dalej: DUWK), nr 31 z 3 sierpnia 1830 roku, s. 1077-1078. Komisja Województwa Kaliskiego. Wydział Wojskowy, reskrypt z 28 czerwca 1830 roku, nr 21 786/3 051.

Tabela nr I¹⁵

Lista poszukiwanych Starozakonnych z miasta Białegostoku		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Lejba Beniamowicz Sokolski	62	„wzrostu wysokiego, twarzy ściągłej, nosa długiego, oczu białych, włosów na brodzie i głowie białych”
Hajm Ickowicz Dejcz	26	„wzrostu wysokiego, twarzy okrągłej, nosa miernego, oczu czarnych, włosów na głowie czarnych kręconych a na brodzie tylko posiewają się”
Szloma Jankiewicz Rożański	44	„wzrostu średniego, tłusty, twarz okrągła, pełna, rumiana, nosa miernego, oczu burych, włosów na głowie ciemnobłond, a na brodzie jasnobłond”
Aron Lejb Nachmanowicz	26	„wzrostu średniego, twarzy ściągłej, nosa miernego, włosów na głowie czarnych, a na brodzie tylko posiewają się”
Mejer Joselowicz Kotic	40	„wzrostu średniego, twarzy okrągłej, dosyć pełnej, nosa średniego, trochę szerokiego, oczu ciemnych, włosów na głowie ciemnobłond, na brodzie która rozdziela się na dwie takichże”
Lejba Karsjel Bobrowski	63	„wzrostu średniego, twarzy ściągłej, nosa ściągłego garbatego, oczu burych, włosów na głowie i brodzie ciemnobłond, pomieszanych z siwymi”
Hersz Ber Mazowczyk	36	„wzrostu wysokiego, twarzy okrągłej, pełnej białej, nosa miernego, oczu burych, włosów na głowie czarnych i na brodzie takichże niewielkich”
Dawid Tanchielowicz Frejdmon	33	„wzrostu miernego, twarzy okrągłej, nosa miernego, oczu szarych, włosów na głowie i brodzie rudych”

¹⁵ Źródło: DUWK, nr 31 z 3 sierpnia 1830 roku, s. 1078.

Lista poszukiwanych Starozakonnych z miasta Białegostoku		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Izrael Ickowicz Segel	19	„wzrostu niewielkiego, twarzy okrągłej, nosa miernego, oczu szarych, włosów na głowie ciemnoblon, a na głowie nie ma”
Szloma Lejbocicz Kac	50	„wzrostu średniego, twarzy okrągłej, oczu burych bolących, nosa dużego długiego, włosów na głowie i brodzie ciemnoblon pomieszanych z siwymi”
Markus Beryperes	32	„wzrostu niewielkiego, twarzy ściągłej, nosa pociągniętego, oczu czarnych, włosów na głowie i brodzie czarnych”

Kolejną listą poszukiwanych jest zestawienie 33 Starozakonnych z Zabłudowa.

Tabela nr II¹⁶

Lista poszukiwanych Starozakonnych z „miasteczka Zabłudowa”		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Owsiej Dawidowicz	50	„wzrostu wysokiego, twarzy pociągłej, nosa miernego, włosów na głowie i brodzie ciemnoblon”
Pinkus – zięć Dawidowicza	24	„wzrostu małego, twarzy okrągłej, nosa małego”
Icko Nochymowicz	35	„wzrosty średniego, twarzy ściągłej, nosa kończystego, włosów na głowie i brodzie ciemnoblon”
Efrojm Szajkowicz	30	„wzrostu średniego, włosów na głowie i brodzie czarnych”
Abel Hajmowicz Mazur	30	„wzrostu dobrego, twarzy ściągłej, nosa takiegoż, włosów na głowie i brodzie czarnych”

¹⁶ Źródło: DUWK, nr 31 z 3 sierpnia 1830 roku, s. 1079-80.

Lista poszukiwanych Starozakonnych z „miasteczka Zabłudowa”		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Izrael Jankiewicz Pup	35	„wzrostu małego, twarzy okrągłej, nosa średniego, włosów na głowie i brodzie rudych”
Szymel Ickowicz Grodzieński	26	„wzrostu małego, twarzy okrągłej, nosa miernego, włosów na głowie jasnorudych”
Mendel Gierszowicz	18	„wzrostu bardzo małego, twarzy okrągłej, nosa średniego, włosów na głowie ciemnorudych, na brodzie nie ma”
Szmujło Gendlowicz	20	„wzrostu średniego, twarzy okrągłej, nosa miernego, włosów na głowie ciemnoblon, na brodzie nie ma”
Szloma Czertok	25	„wzrostu średniego, twarzy okrągłej, nosa miernego, włosów na głowie i brodzie rudych”
Mordko Ickowicz	30	„wzrostu dobrego, twarzy okrągłej, nosa średniego, włosów na głowie jasnoblon, na brodzie nie ma”
Icko Wolfowicz	30	„wzrostu średniego, twarzy chuderlawej, nosa miernego, włosów na głowie i brodzie jasnoblon”
Notko Dobryniowski	30	„wzrostu dobrego, twarzy chuderlawej, nosa ściągłego, włosów na głowie i brodzie ciemnoblon”
Jowel Lejbowicz	26	„wzrostu średniego, twarzy ściągłej, nosa długiego, włosów na głowie i brodzie czarnych”
Benjamin Mowszowicz	20	„wzrostu średniego, twarzy pociągłej, włosów na głowie jasnoblon, na brodzie nie ma”

Lista poszukiwanych Starozakonnych z „miasteczka Zabłudowa”		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Herszko Turba	32	„wzrostu dobrego, twarzy ściągłej, nosa średniego, włosów na głowie i brodzie jasnych”
Kopel Lejnowicz	30	„wzrostu średniego, twarzy czystej, nosa małego, włosów na głowie i brodzie jasnych”
Jankel Jasieniowski	29	„wzrostu średniego, twarzy ściągłej, nosa kończystego, włosów na głowie i brodzie ciemnobłond”
Hersz Herszowicz	25	„wzrostu małego, twarzy małej, nosa małego kończastego, włosów na głowie i brodzie czarnych”
Herszko Jankielewicz	39	„wzrostu średniego, twarzy pełnej, nosa średniego, włosów na głowie jasnych, na brodzie nie ma”
Hirsz Gdaliowicz Rubinsztejn	32	„wzrostu średniego, twarzy czystej, oczu szarych, nosa miernego, włosów na głowie i brodzie czarnych”

Ze wsi Koźliki poszukiwano tylko jednego Żyda zamieszanego w „afere angielską”.

Tabela nr III¹⁷

Poszukiwany Starozakonny ze wsi Koźliki		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Michel Herckowicz	20	„wzrostu małego, twarzy okrągłej, nosa miernego okrągłego, włosów na głowie czarnych, na brodzie nie ma”

Natomiast 2 Starozakonnych poszukiwano w tej samej sprawie z Choroszczy.

¹⁷ Źródło: DUWK, nr 31 z 3 sierpnia 1830 roku, s. 1080.

Tabela nr IV¹⁸

Lista poszukiwanych Starozakonnych z miasteczka Choroszczy		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Szepszel Beniaminowicz	brak	„wzrostu dobrego, twarzy okrągłej, nosa miernego okrągłego, włosów na głowie czarnych, na brodzie rudych”
Jela Wolfowicz – krawiec	brak	„wzrostu średniego, twarzy pociągłej, nosa dobrego, włosów na głowie i brodzie rudych”

Z Korycina uznany w aferze fałszerskiej za podejrzanego był tylko jeden Starozakonny.

Tabela nr V¹⁹

Lista poszukiwanych Starozakonnych z przedmieścia Korycina		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Jankiel Judeliowicz	25	„twarzy białej okrągłej pełnej. Nosa miernego, oczu ciemnych, włosów na głowie, brwiach i brodzie czarnych, wzrostu średniego, budowy zdrowej”

5 Żydów poszukiwano z Suchowoli.

Tabela nr VI²⁰

Lista poszukiwanych Starozakonnych z przedmieścia Suchowoli		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Wołko Folkowicz	30	„wzrostu średniego, twarzy czystej białej, nosa miernego, oczu i broda czarne”

¹⁸ Źródło: jw.

¹⁹ Źródło: jw.

²⁰ Źródło: jw.

Lista poszukiwanych Starozakonnych z przedmieścia Suchowoli		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Haim Mendeliowicz	50	„wzrostu małego, budowy zdrowej, twarzy białej okrągłej, nosa niewielkiego szerokiego, włosów na głowie i brodzie ciemnobłond”
Hajmel Szymel Hajmowicz – syn powyższego	21	„wzrostu małego, twarzy białej okrągłej, nosa małego, oczu czarnych, włosów na brodzie czarnych, na brwiach, jaśniejszych na brodzie, wąsów nie ma”
Herszko Szymolowicz	35	„wzrostu małego, twarzy białej pociągłej, nosa miernego, oczu niebieskich, włosów na głowie jasnobłond, brwi czarnych, na brodzie ciemnobłond”
Nisel Mendelionowicz	20	„wzrostu średniego, twarzy białej, nosa dużego, oczu szarych, włosów na głowie i brwiach jasnobłond, na brodzie nie ma”

Z samego Janowa władze obwodu Białostockiego ściagały w roku 1830 tylko jednego Starozakonnego

Tabela nr VII²¹

Lista poszukiwanych Starozakonnych z przedmieścia Janowa		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Owsiej Dawidowicz	22	„wzrostu średniego, twarzy bladej chuderlawej, nos mierny, oczy szare zawsze bolące, włosy na głowie i brwiach ciemnobłond, broda i wąsy posiewają się dopiero”

Podobnie tylko jeden Żyd był ścigany w angielskiej aferze defraudacyjnej z Wasilkowa.

²¹ Źródło: jw.

Tabela nr VIII²²

Lista poszukiwanych Starozakonnych z przedmieścia Wasilkowa		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Lejzer Wolfowicz	40	„wzrostu średniego, twarzy czystej ściągłej, nosa miernego, oczu szarych, włosów na głowie i brwiach jasnoblond, na brodzie i wąsach ciemnoblond”

Wreszcie ostatnią miejscowością Powiatu Białostockiego, skąd wywodzili się biorący udział w przestępstwie rozprowadzania fałszywej monety angielskiej Żydzi, była Sidra.

Tabela nr IX²³

Lista poszukiwanych Starozakonnych z miasteczka Sidry		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Jankiel Mowszowicz Zalesiański	35	„wzrostu średniego, twarzy białej pełnej, nosa miernego, oczu szarych, włosów na głowie i brwiach ciemnoblond, na brodzie i pejsach jasnoblond”
Mejer Mowszowicz Zelesiański	30	„wzrostu małego, twarzy białej ściągłej, nosa miernego, oczu czarnych, włosów na głowie i brwiach ciemnoblond, broda i wąsy jasnoblond”
Owsiej Mejerowicz Rubinsztejn	25	„wzrostu dobrego, twarzy białej ściągłej, nosa dużego, oczu czarnych, włosów na głowie i brodzie czarnych”
Srol Mejerowicz	20	„wzrostu małego, twarzy okrągłej czerstwej, nosa dużego, oczu czarnych, włosów na głowie i brwiach czarnych, na brodzie dopiero się posiewają”

Z powiatu bielskiego poszukiwani Żydzi pochodzili z dwu miejscowości: z samego Bielska oraz z Orli. Z tej pierwszej miejscowości byli to:

²² Źródło: jw.

²³ Źródło: s. 1080-1081.

Tabela nr X²⁴

Poszukiwany Starozakonny z miasta Bielska		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Jankiel Joselowicz	30	„budowy chuderlawej, wzrostu dwa arszyny około 3 werszków, mówi prędko i niewyraźnie tak po polsku jaki i po rosyjsku”

Dwaj Starozakonni zaangażowani w „afere angielską” i pochodzący z Orli to z kolei:

Tabela nr XI²⁵

Lista poszukiwanych Starozakonnych z miasteczka Orli		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Dawid Pnichasowicz	32	„wzrostu średniego, twarzy ściągłej, nosa długiego, oczu szarych, włosów na głowie i brodzie jasnoblonde”
Hajm Szlomowicz	45	„wzrostu dobrego, nosa ściągłego, oczu burych, włosów czarnych”

Natomiast w powiecie drohickim poszukiwani Starozakonni pochodzili wyłącznie z jednej miejscowości, a mianowicie z Siemiatycz.

Tabela nr XII²⁶

Lista poszukiwanych Starozakonnych z miasteczka Siemiatycz		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Wolf Mejerowicz	60	„wzrostu średniego, twarzy chuderlawej ściągłej, nosa miernego, oczu szarych, włosów szronowatych”

²⁴ Źródło: DUWK, nr 31 z 3 sierpnia 1830 roku, s. 1081.

²⁵ Źródło: jw.

²⁶ Źródło: DUWK, nr 31 z 3 sierpnia 1830 roku, s. 1081-1082.

Lista poszukiwanych Starozakonnych z miasteczka Siemiatycz		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Herszko Szlomowicz	45	„wzrostu dobrego, twarzy ściągłej dziobatej, nosa małego, oczu szarych, włosów na głowie rudych, na brodzie czerwonych”
Moszko Herszkowicz Londyński	45	„wzrostu dobrego, twarzy okrągłej pełnej, nosa miernego, włosów czarnych, oczu szarych”
Fiszko Simchowicz	36	„wzrostu miernego, twarzy ściągłej, nosa okrągłego, włosów na głowie czarnych, na brodzie nie ma”
Jankiel Simchowicz	25	„wzrostu dobrego, twarzy okrągłej, nosa cienkiego, oczu czarnych, włosów na głowie czarnych, na brodzie nie ma”
Martys Herszkowicz	42	„wzrostu miernego, twarzy ściągłej dziobatej, nosa ściągłego, włosów czarnych, na brodzie nie ma”
Matys Szepszeliowicz	30	„wzrostu małego, twarzy okrągłej białej, nosa małego, oczu czarnych, zyzowaty, włosów ciemnych”
Lejbko Hajmowicz	45	„twarzy dziobatej, na lewe oko nie widzi, włosów szronowatych”
Lejbko Joselowicz Amszter- damski	45	„wzrostu małego, nosa szerokiego, twarzy okrągłej, oczu szarych, na prawej stronie przy oku ma biały znak”
Hajm Lejzerowicz Dejcz	43	„wzrostu małego, twarzy okrągłej białej, nosa małego, oczu szarych, włosów rudych”
Notko Moszkowicz	25	„wzrostu miernego, twarzy okrągłej, oczu czarnych, nosa długiego, włosów czarnych”

Lista poszukiwanych Starozakonnych z miasteczka Siemiatycz		
Imię i nazwisko	Wiek	Opis fizyczny
Noach Fiszelowicz	30	„wzrostu miernego, twarzy okrągłej, nosa krótkiego, oczu czarnych, zyzowaty, włosów czarnych”
Wolf Szomowicz	30	„twarzy okrągłej, oczu czarnych, nosa małego, włosów czarnych”
Lejbko Kalmanowicz	30	„wzrostu miernego, twarzy okrągłej czerstwej, włosów ciemnych, oczu ciemnych, nosa ściągłego”

W uzupełnieniu niejako do tej listy Wydział I Rządu Obwodu Białostockiego informował dodatkowo, iż „z powyżej oznaczonych Żydów po powrocie z Anglii zbiegli” jeszcze: a) z Zabłudowa – czterdziestotrzyletni Abram Moszkowicz; b) z Bielska (Podlaskiego) – trzydziestoczteroletni Pinkus Dawidowicz. Pierwszy z nich, (...) postawy mocnej, włosy na głowie i brodzie jasnobłond, brodę i pejsy przy powrocie z Anglii miał ogolone”. Mówił on niezrozumiale i cicho. Natomiast Pinkus Dawidowicz miał twarz „ściąglą dziobatą czerstwą”; do tego dochodziły „(...) nos trochę ściągły, oczy ciemne, włosy na głowie i brodzie czarne (...)”²⁷.

Wnioski

Można wnosić, iż posiadając wiedzę o ogromnych korzyściach, jakie przynosiła za sobą osiemnastowieczna jeszcze akcja fałszowania monety polskiej w dobie saskiej, postanowiono po Kongresie Wiedeńskim ponowić ten proceder w odniesieniu do finansów Królestwa Polskiego. Wobec zmiennej sytuacji prawno-politycznej w grę jednak nie mogły już wchodzić Prusy, ani tym bardziej Austria czy Francja; wybrano zatem na miejsce planowanego fałszerstwa Wielką Brytanię. Wobec fiaska w roku 1821 próby zalania Królestwa Polskiego zdawkowymi fałszywymi monetami polskimi, nie zarzucono jednak pomysłu, ani nie zaprzestano procederu, tyle że skupiając się od roku 1828 – z marnym zresztą ostatecznie skutkiem – na monetach rosyjskich. Dokładnych badań *in situ* (tj. w Wielkiej Brytanii) wymagałoby stwierdzenie, czy inicjatywa ta wyszła od brytyjskiej (starozakonnej?) społeczności lokalnej, czy raczej była ona pomysłem Żydów białostockich, tak czy inaczej bez wątpienia wiodących prym w całym tym przestępczym procesie. Co wiemy na pewno to fakt, iż rozwinęte w swoich strukturach

²⁷ DUWK, nr 31 z 3 sierpnia 1830 roku, s. 1082.

kontrolnych wręcz ponad sensowną miarę, etatystyczne państwo policyjne Aleksandra I i Mikołaja I (tak w Cesarstwie jak i w Królestwie Polskim) nie dawało wielu możliwości dla rozwinięcia skrzydeł tak zaplanowanej działalności fałszerskiej. Potępiając oczywiście cały proceder, zwrócić zatem trzeba uwagę na jego domniemane implikacje międzynarodowe.

Bibliografia

- Dziennik Urzędowy Województwa Kaliskiego: 1830.
- Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego: 1828, 1829, 1830.
- *Fałszerstwa i naśladownictwa monet*, XI Ogólnopolska Sesja Numizmatyczna w Nowej Soli, Poznań 1998.
- Kałkowski T., *Tysiąc lat monety polskiej*, Kraków, 1981.
- Kurpiewski, J., *Fałszerstwa monet i banknotów*, Warszawa, 1990.
- Szwagrzyk J. A., *Pieniądz na ziemiach polskich X–XX w.*, Wrocław 1990.
- Polskiej G., *Fałszerze pieniędzy*, Warszawa, 1986.

Marek Rutkowski

Białystok

DISTRIBUTION OF COUNTERFEIT RUSSIAN COINS BY A GROUP OF JEWS FROM THE BIAŁYSTOK DISTRICT IN THE 1820s.

Summary

Possessing appropriate knowledge about the considerable profits gained out of counterfeiting of Polish coins in the eighteenth century, it was decided after 1815 to repeat this procedure with reference to financial resources of Kingdom of Poland, and then Russia itself. Already at the end of the winter of 1827/1828, preliminary information appeared that the Jewish inhabitants of the Białystok District began to import counterfeit coins into “Russia”. The First Administrative Division of Białystok Province Government issued its first arrest warrant for the Jewish citizen of Zabłudów, named Josef Nochim. As a result of further evident involvement of Jews from Białystok neighborhood in the process of transporting counterfeit coins from the United Kingdom to the territories under Russian suzerainty, the administrative authorities of both Kingdom and Empire began to suspect literally every returning from England Hebrew for personal involvement in this procedure. Finally, on April 22, 1830, the First Administrative Department of Białystok District Government published general warrant, listing many local Jews, wanted in connection with counterfeiting and distribution of tsarist coins. The police state of

Alexander I and Nicholas I (in Russian Empire and in Kingdom of Poland indifferently), perfectly shaped and constructed in its control structures, did not, however, offer significant opportunities to develop such a counterfeit activity.

Keywords: Białystok District, Judaic faith community, counterfeiting of coins.